

לאיזה תכלית נברא האדם? / הרב שמעון אגסי זצוק"ל

עם הבהרות וציון מקורות

לרגל המפגש המשפחתי של צאצאיי הרב, יום העצמאות תשע"ד

ידוע הדבר ומפורסם הוא למאוד, שכל פעולה שיפעל האדם כפי שמזדמן, מבלי השקפה לסיבתה וכוונת תכליתה, יהיה מהחיסרון בה למאוד. כמו שאמר הרב החוקר האלוקי בעל העקידה¹ ז"ל בריש שער ו' וזה לשונו. "למה שהיה מחולשת טבע שמזדמן וחסרונו והגדולה שבחסרונותיו היותו משולל מההשקפה אל התכלית, כי על כן תארי פעולותיו לא תמצאינה כי אם על המעט. חוייב מזה, שכל דבר שלא נתבררה מעלתו או שתתעלם כוונת תכליתו, אם שלא יתנועע המתנועע אליו כלל בבחירה, או אם יתנועע, תהיה תנועתו אליו עצלה ובכבדות, ויהיה שיעור הכבדות והעצלה כשיעור העלם הסיבה וסכלות התכלית או המצא הספק בו. הלא תראה, שר צבא ישראל² כאשר ציווהו דוד מלכו למנות את העם, והוא לא ידע שום תכלית טוב בזה, כמו שנאמר "ואדוני המלך למה חפץ בדבר הזה"³. הנה נתעצל בדבר ההוא והיה מתעצל ולבסוף לא השלימו, ככתוב "ולוי ובנימין לא פקד"⁴ וכו'. ומה שפקד מהם נמצא הבלבול בחשבוננו. גם ההפסד שנפל במלחמת שאול בעמלק לא בא אלא מסכלותו התכלית, וחשב שהכוונה לכבוש הארץ ולשלול שללה כמו שנאמר "שמעתי בקול ה' וכו' ואביא את אגג וכו' וייקח העם מהשלל"⁵ וכו', והכלל - שמי שיסכל תועלת התכלית, לא ימנע מהשתבשות הפעולה או המניעה או העצלה והכבדות בה." **עד כאן לשונו.** והדמיון יעיד על זאת, כי מי שהכין העצים והאבנים ושאר צרכי הבניין ושכר פועלים והעלים מהם מה מגמתו וחפצו לבנות. אם בית חורף או בית קיץ, מרתף או עליית המקרה. הנה בבואם הביתה לעשות במלאכה ישיגם אחד מהשלושה אופנים הנזכרים. או שימנעו ולא יתנועעו לעשות שום פעולה, ולעומת שבאו כן ילכו. ואם יתנועעו לעשות, תהיה תנועתם בשפלות ידיים, או שישתבשו לעשות מה שאין לו חפץ בו. וכל שכן בהיות לפנייהם שני עסקים, האחד כבוד והאחד קל, שבודאי יתפסו הקל ולא הכבד, לפי שיש להם מקום פטור לומר שהיינו סבורים שבכך אתה חפץ.

כן האדם בבואו לעולם הזה, הנה יש לפניו שני עסקים: האחד עסקי עולם הזה כלליהם ופרטיהם ופרטי פרטיהם הרבים. והשני הוא עסקי עולם הבא גם כן בכלליהם ופרטיהם העצומים. ואם הוא לא ישכיל להיטיב לידע סיבת ביאתו לעולם ועל מה הוא בא הנה. ולא ישקיף להשקפה שכלית לחדור אל כוונת תכליתו ותועלתו, הנה בלי ספק לא יתנועע כלל לעסקי עולם הבא. ואם יתנועע, תהיה תנועתו בעצלה ובכבדות כמי שכפאו שד וכפי שמזדמן בלא לב. או ישתבש לאחוז בסכלות לחבוק חיק נכרייה, חכמות חיצוניות, אדומיות, עמוניות, מואביות, פילוסופיות אשר לא בזה חפץ ה', ויתעה בתוהו לא דרך⁶, בדעות מזויפות ואמונות כוזבות, ומכל שכן בהיות עסקי עולם הזה קלים ונוחים הם למזג חמרו⁷ ושווי טבעו. ועסקי עולם הבא כבדים הם לתכונת תאוותיו הבהמיות ככובד אבן ונטל החול⁸. שאז מנעמי התבל וחמודותיה ילבבוהו בעיניהם וייקחוהו בעפעפיהם ליתן עיניו בממון ולהשתחוות

¹ ר' יצחק עראמה.

² יואב בן-צרויה.

³ שמואל ב', פרק כ"ד, פסוק ג'.

⁴ דברי הימים א', פרק כ"א, פסוק ו'.

⁵ שמואל א' פרק ט"ו, פסוק כ"א.

⁶ איוב יב כד: מסיר לב ראשי עם הארץ ויתעם בתינו לא דרך.

⁷ גופו, להבדיל מרוחו.

⁸ משלי כז ג: "כובד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניהם".

"לאיזה תכלית נברא האדם?"

לעגל הזהב למלאת חוריו⁹ כסף ומעונותיו סגולת מלכים¹⁰ ואבן יקרה. או יפנה דרך כרמים לרעות בגנים¹¹ ולהתעלס באהבים בחיק עלמות יפהפיות ותענוגות בשרים. או ייתן בכוס עינו¹² והיה כינור ונבל ותוף וחליל ויין ידליקוהו וייגע כל ימיו לריק ושנותיו לבהלה¹³. ובבוא עת פקודתו יצא מן העולם בפחי נפש וידיו על ראשו, בהבל בא ובחושך הלך¹⁴.

לכן, אחי וידידי, חוב קדוש עליך לפקוח עיני שכלך לדרוש ולתור בחכמה ודעת על מה הובאת הנה בעולם הזה, מה עיקר מלאכתך ומה חפצך, כי דבר זה הוא עיקר ושורש הכול, והוא יסוד חזק ואמיץ, שכל הצלחת האדם בעולם הזה ובעולם הבא בנויה עליו, ויתד¹⁵ שהכול תלוי בו ונמשך אחריו. כי כשיתברר לאדם ויתאמת אצלו שכל עיקר ביאתו לעולם הוא על עסקי עולם הבא, וכל ענייני ותענוגי עולם הזה הבל המה. אז בלי ספק לא יהיה עוד כבהמה בבקעה תרד¹⁶ לילך אחר שיחה נאה של יצרו הרע אשר כל היום התאוה תאוה¹⁷. כי לא עיר-פרא אדם יולד¹⁸, מאחר שנפקחו עיניו לידע מה היא חובתו ובמה תלויה הצלחתו. לכן, אחי ידידי, חקור ודרוש דבר זה, הפוך בה והפוך בה דכולא בה¹⁹, "החזק בו אל תרף נצרהו כי הוא חייך"²⁰. וכן כתב הרמ"ח לוצאטו ז"ל²¹ בתחילת ספרו היקר "מסילת ישרים"²² וזה לשונו. "יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ובמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל עמלו אשר הוא עמל כל ימי חייו". **עד כאן לשונו הזהב, יעוין שם.**

ולכן החכם מכל אדם²³ בתחילת ספרו המחקרי²⁴ פתח דבריו יאיר "הבל הבלים אמר קהלת וכו' מה יתרון לאדם בכל עמלו"²⁵ וכו' לפי שידיעת דבר זה, שכל ענייני עולם הזה הבל הבל הבלים המה, ולא בשבילם בא האדם לעולם, ואין יתרון במה שיעמול בדברים שהם תחת השמש, רוצה לומר ענייני עולם הזה, רק במה שהם למעלה מהשמש כדברי רבותינו ז"ל שהם ענייני עולם הבא, בתורה ומצוות ומעשים טובים, היא הידיעה העיקרית שהכול תלוי בה, והיא ראשונה ותחילת הכול, לכן שם אותה בתחילת הספר.

והנה אנחנו בני הדור הקודם אשר חונכנו על ברכי הדת והאמונה ע"י מורים יראי ה' מאמינים בני מאמינים²⁶, אין אנו צריכים לחקירה ודרישה כדי שיתאמת אצלנו דבר זה. כי מעת פתחה אוזנינו והתבונה חנטה פגיה²⁷ וניצני השכל עלו כפורחת²⁸, ידענו נאמנה כי לא לאכול מפריה ולשבוע מטובה³⁰ של עולם הזה באנו. רק להכין צדה

⁹ כיסיו.

¹⁰ קהלת ב ח: " כִּנְסִיתִי לִי גַם כֶּסֶף וְזָהָב וְסִגְלַת מַלְכִים... "

¹¹ שיר השירים ו ב: " דודי ירד לגנו לערוגות הבשם לרעות בגנים... "

¹² משלי כג לא: אל תרא נין כי יתאדם פי יתן בכיס [בכוס] עינו ויתהלך במישרים.

¹³ ישעיהו סה כג: לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה כי זרע ברוכי יהנה המה וצאצאיהם אתם...

¹⁴ קהלת ו ד: כי בהבל בא ובחשך ילך ובחשך ישמו יבסוה.

¹⁵ זכריה י ד: ממנו פנה ממנו יתד ממנו קשת מלחמה ממנו יצא כל נוגש יחדו.

¹⁶ ישעיהו סג יד: כְּבִהְמָה בְּבִקְעָה תֵרַד רוּחַ יְהוָה תְּנִיחֵנוּ כִּן נִהְגֵת עִמָּךְ לַעֲשׂוֹת לְךָ שֵׁם תִּפְאָרֶת.

¹⁷ משלי כא כו: כל-היום, התאוה תאוה; וצדיק ייתן, ולא יחשוך.

¹⁸ איוב יא יב: ואיש נבוב ילבב ועיר פרא אדם יולד

¹⁹ [משנה, סדר נזיקין, מסכת אבות, פרק ה', משנה כ"ב.](#)

²⁰ [משלי פרק ד' פסוק י"ג.](#)

²¹ [רבי משה חיים לוצאטו - הרמח"ל.](#)

²² ["מסילת ישרים".](#)

²³ שלמה המלך.

²⁴ ספר קהלת.

²⁵ [ספר קהלת פרק א'.](#)

²⁶ שמות רבה ג יב: אתה צריך ללקות שאתה מוציא שם רע על בני הם מאמינים בני מאמינים

²⁷ שיר השירים ב יג: הַתְּאַנָּה חֲנֻטָּה פְּגִיָּה וְהַגְּפָנִים סִמְדָר נִתְּנוּ רִיחַ

²⁸ בראשית מ י: וּבִגְפוֹן שְׁלֶשֶׁה שָׁרִיגִים וְהִיא כְּפֶרֶת עֵלְתָה נָצָה הַבְּשִׁילוֹ אֲשֶׁפְּלִתֶיהָ עֲנָבִים.

²⁹ ברכה אחרונה על שבעת המינים: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה, שנתת לנו ה' אלהינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה

"לאיזה תכלית נברא האדם?"

לדרכינו מתורה ומצוות לעולם הנצחי, וידענו שהיא היא חובתנו וכך יפה לנו, והיא אצלנו כמושכלות ראשונות. אכן, לבני הנעורים המחונכים בבתי ספר "האשכולות"³¹ מרורות³² ע"י מורים לא אמון³³ בס' וריח תורה ויראה לא עדת בהון³⁴. מגמתנו כי הם לא חונכו על ברכי האמונה הנאמנה ולא ידעו ולא יבינו מה חובת האדם בעולמו ומה תכליתו. רק הם בילדי נכרים ישפיקו³⁵, ובחכמות חיצוניות יעמיקו לכן רוחם זרה לאמונה ולא יטו אוזן לדת מורשה מהורים לבנים, רק אל המקובל אצלם בשכל ישמעו והשאר זרה הלאה³⁶. להם אשא דעי למרחוק³⁷ למועצות ודעת להוכיח להם בראיות ברורות וטענות שכליות מה היא חובת האדם בעולמו ומה היא סיבת ביאתו ומה תכליתו כפי מה שהבינותי בספרים עם קצת נופך משלי וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

כתב הרמב"ם ז"ל בספר "מורה נבוכים"³⁸ חלק ג' פרק כ"ה וזה לשונו: "הפעולות יתחלקו לפי בחינת תכליתם לארבעה חלקים. אם פעולת הבל. או פעולת שחוק. או פעולת ריק. או פעולה טובה. אמנם פעולה אשר לה יאמר **פעולת ריק**, היא הפעולה שיכוון בה פועלה תכלית אחת ולא הגיעה התכלית ההיא כי ימנעה מונעים. שאתה תשמע בני אדם אומרים הרבה פעמים "טרחת לריק" למי שטרח לבקש איש ולא ימצאהו או טרח במהלך ולא הרוויח בסחורתו. ויאמרו גם-כן השתדלותנו וטרחנו בזה החולה היה לריק כשלא ירפא. וכן כל הפעולות אשר יבוקש בהם תכלית ולא יגיע התכלית ההוא.

ופעולת ההבל היא הפעולה אשר לא יכוון בה תכלית כלל כמו שיתעסקו בידם קצת בני אדם כשהם חושבים, וכפעולות המשוגעים והנבהלים. וזהו שאנו מתפללים ואומרים "לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה"³⁹, כלומר שלא נטרח להשיג איזה מעשה טוב ולא יעלה בידינו להשלימו מחמת איזה מניעה ויהיה יגיענו לריק, אלא תספיק בידינו להשלים אותו. וכן שלא נעבוד את ה' בלי דעת וכוונה רק מצוות אנשים מלומדה כמעשה קוף בעלמא. אלא שכל עבודתנו תהיה בכוונה שלמה לעשות רצונו יתברך ולעובדו בלב שלם.

ופעולת השחוק היא הפעולה אשר יכוון בה לתכלית פחות, רוצה לומר שיכוון בה תכלית בלתי הכרחי ולא תועיל תועלת גדולה, כמו שירקוד לא לכוונת התעמלות להיטיב העיכול. או מי שיעשה מעשים שתכליתם לשחוק מהם, יאמר שזאת הפעולה שחוק בלי ספק. וזה יתחלף כפי כוונת הפועלים כי יש דברים רבים שהם הכרחיים או תועלתם גדולה אצל אנשים, ואצל אחרים לא תצטרך כלל כהתעמלות הגוף, כפי התחלף מיניו אשר הוא הכרחי להתמיד הבריאות על מה שצריך אצל מי שידע חכמת הרפואה. וככתיבה שתועלתה גדולה אצל אנשי החכמה. כי אשר יעשה פעולות ההתעמלות להתמיד הבריאות כשחוק בכדור או ההתאבקות או משיכת

³⁰ בבלי סוטה יד א: דרש רבי שמלאי מפני מה נתאווה משה רבינו ליכנס לא"י וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך

³¹ העיר עזרא ציון, בנו של הרב: "בעיראק קראו לבית הספר "כל-ישראל-חברים" - אסכול.

³² "ענבמו ענבי רוש אשכולות מרורות למו", **דברים פרק ל"ב פסוק ל"ב**. וכתב עזרא דשט ידידי: "הסבא שלך לקח את הפסוק הזה, וכדרכו הדרשנית המופלאה, שינה אות אחת ל"אסקלות", והכוונה היא לבתי הספר "אליאנס" שהסבא יצא נגדם."

³³ דברים לב כ: ויאמר אסתירה פני מהם ארצה מה אחריתם כי דור תהפכת המה בנים לא אמן בם.

³⁴ דניאל כג ז: ומתפנשין אפשדפניא סגניא ופחותא וחדברי מלקא חזין לגבריא אלד די לא שלט נורא בגשמהון ושער ראשהון לא התחרף וסרבליהון לא שנו וריח נור לא עדת בהון.

³⁵ **ישעיהו פרק ב' פסוק ו'.**

ופרש הרד"ק: ובילדי נכרים ישפיקו-

עוזבים תורת ה' ומתעסקים בספרי הכשופים והנחושים ומספיקים בהם, והם אומרים דיינו באלה הספרים, והם ספרים נולדים להם מקרוב, כמו שאמרו משה רבינו עליו השלום: חדשים מקרוב באו שלמדו אותם מהאומות שהם העכו"ם והתורה שלמדו אותה מקדם ונצטוו בה, הם ואבותיהם מכמה שנים עזבו אותה.

³⁶ במדבר יז ב: אמר אל אלקעזר בן אהרן הפהן ויגרם את המחיתת מבין השרפה ואת האש זרה הלאה כי קדשו.

³⁷ איוב לו ג: אשא דעי למרחוק ולפעלי איתן צדק.

³⁸ **הספר "מורה נבוכים".**

³⁹ מתוך נוסח התפילה "ובא לציון גואלי".

"לאיזה תכלית נברא האדם?"

הידיים או עצירת הנשמה. או פעולות מכוון בהם הכתיבה כעשיית הקולמוס ועשיית הנייר יהיה אצל אנשים סכלים פעולות שחוק. ואצל החכמים אינו פעולת שחוק. והפעולה הטובה היא הפעולה אשר עשאה הפועל לכוונת תכלית נכבדת, רוצה לומר הכרחית או מועילה ותגיע התכלית ההיא. וזאת "חלוקה שיראה לי שאין לחלוק עליה בדבר" וכו'. ואחרי בארי זה אומר שאי-אפשר לבעל שכל לומר שדבר מפעולות ה' ריק או הבל או שחוק חס-וחלילה. אמנם לפי דעתנו אנחנו וגם דעת כל הנמשך אחר תורת משה רבנו עליו השלום. פעולותיו יתברך כולם הם טובות מאד. אמר וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד⁴⁰. וכל מה שעשאהו יתברך בגלל דבר המעשה ההיא היא הכרחי במציאות הדבר ההוא המכוון או מועיל מאד. (ובמשלי אמר שזהו כוונת הכתוב שאמר "כל פעל ה' למענהו"⁴¹ כלומר למענהו לאותו דבר עצמו כי הוא הכרחי למציאותו מאד) והמשל בו מזון הבעל-חי וכו'. וכן הוא גם-כן דעת הפילוסופים שאין בעניינים הטבעיים כלום על צד ההבל רוצה לומר שכל מה שאינו מלאכותי כולם פעולות שיבוקש בהם תכלית אחת ואין הפרש בין שנדע התכלית ההוא או לא נדעהו וכו'. אך שיהיה בפעולותיו יתברך. דבר על-צד השחוק, שקרותו גלויה בתחילת המחשבה ולא תביט לשיגעון מי שחשב שהקוף נברא לצחוק ממנו בני אדם והמביא לזה כלומר השכלות בטבע החוויה וההפסד וכו'. כן אמונת המון חכמי תורתנו וכזה ביארו נביאנו והוא שחלקי הפעולות הטבעיות כולם מתוקנות מסודרות נקשרות קצתם בקצתם וכולם סיבות ומסובבות אין מהם דבר להבל ולא לשחוק ולא לריק אבל פעולות חכמה גדולה כמה שאמר הכתוב מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית⁴² וכו' ונאמר וכל מעשהו באמונה⁴³ ונאמר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה⁴⁴. **עד כאן לשונו הזהב.**

ואחר שכן התבאר בדברי האשל הגדול הרמב"ם ז"ל, שאין כל דבר טבעי ואפילו בריה פחותה כמו זבובים ויתושים או אפילו עשב דק שאין לו תכלית מיותרת ומועילה, כל שכן שיהיה כן במבחר היצורים הוא האדם, שמציאותו תהיה לתכלית נכבדת ותועלת גדולה. וזולת דברי הרב ז"ל עוד יש מופת אחר שיש תכלית מיוחדת לאדם ביאר אותו הרב בעל העקידה ז"ל בשער נ"ה, הביאו הרב מהר"ש יפה⁴⁵ ז"ל בדרשותיו פרשת יתרו וזה לשונו. ומצד זה באר החכם היות לאדם תכלית מצד כללותו אחר שחלק אבריו כל אחד פונה אל תכלית אחת וזה לשונו. גם לחלקי האדם יראה לכל אחד מהם פועל לעין ליד ולרגל וכן מלבד אלה עד כאן: ירצה שאם לכל אחד מהחושים החלקיים ימצא פועל מה כמו שהוא הראות לעין והמשוש ליד. מזה נדון לכללות האדם גם-כן שצריך שיש לו תכלית מיוחדת וזה המופת נזכר בדברי אליהוא באומרו "כי אוזן מלין תבחן וחיך אוכל יטעם לו. משפט נבחרה לנו נדעה בינינו מה טוב"⁴⁶. ירצה שאם באוזן וחיך מצינו פעולות מיוחדות שהם תכלית האיברים ההם ותועלתם הנכבדה כל שכן שזה המשפט נבחרה לבו שנשפוט מזה שגם לנו מצד כללות האדם יש לו תכלית מיוחדת ותועלת נכבד ולכן נדעה בינינו מה הוא הטוב שהוא התכלית אשר לנו, כי התכלית הוא הטוב לכל הדברים. **עד כאן לשונו מהר"ש יפה ז"ל.** ואם-כך גם אנחנו צריכים להתבונן ולחקור מה היא התכלית הנכבדה ותועלת המועילה שבעבורה נברא האדם בעולם ונאמר.

הנה הראשונים ז"ל כללו כל ענייני עולם הזה בשלושה סוגים והם: הערב. המועיל. והטוב. ועתה נראה למי משלושה אלה תתייחס תכלית האדם. ובמעט התבוננות נראה שאי-אפשר לשום בעל שכל לחשוב ולומר, שתכלית האדם הוא חלק הערב,

⁴⁰ בראשית א לא: וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי יום הששי

⁴¹ [משלי פרק ט"ז פסוק ד'](#).

⁴² תהילים קד כד: מה רבו מעשיך יהוה כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינד

⁴³ תהילים לג ד: כי ישר דבר יהוה וְכָל מַעֲשָׂהוּ בְּאֱמוּנָה.

⁴⁴ משלי ג יט: יהוה בְּחִכְמָה יָסַד אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה.

⁴⁵ [מורנו הרב ר' שמואל יפה אשכנזי](#).

⁴⁶ [איוב פרק ל"ד פסוקים ג' ד'](#).

"לאיזה תכלית נברא האדם?"

שהוא לאכול משמנים ולשתות ממתקים⁴⁷ ולבעול צורות נאות נשים יפיפיות ובתולות עדינות, ולשמוע קול שרים ושרות, ולהתענג בכל מיני שחוק וטיוילים ושאר הנאות ועידונים. זה לא ייתכן כלל מכמה פנים: **הראשון** כבר ביאר אותו החוקר האלוקי הרב **בעל העקידה** ז"ל והוא מצד המעלה והפחיתות, שהרי אנחנו רואים שארבע חלקי הדומם-צומח-חי-מדבר הכוללים כל המציאות, הם הולכים ומתעלים זה-על-זה, כי הדומם הוא הפחות שבכולם, שאין לו שום חיות ולא תנועה כלל רק כוח ההרכבה לבד. יתר עליו הצומח, שנוסף בו כוח הצמיחה והגידול. יתר עליו בעל-החי בלתי מדבר, שיש לו כוח החיוני והתנועה. יתר עליו החי מדבר, שיש לו כוח השכלי והדיבור. ואם-כך, כמו שהם עצמם מעולים במציאותם זה על זה, הדעת נוטה שגם-כן יהיו מעולים בתכליתם זה מזה, ונמצא שצריך שתהיה תכלית האדם נכבדת יותר למאוד על הבעל-חי. ואם אתה אומר שתכלית האדם היא האכילה שתייה ושאר תענוגי הגוף, הלא מותר האדם מן הבהמה אין בתכליתו, והוא וחמורו באבוס אחד וזה לא ייתכן כלל.

ועוד אני אומר, שאם אתה אומר כן, שתכלית האדם היא תענוג העולם הזה, בהכרח הוא שצריך האדם לעדן עצמו בכל מיני עידונים ותענוגות בני אדם עד שיגיע אל סוף העידונים, שכן גדר התכלית הוא להשיג ולהגיע אל סוף המידה ההיא, שאם לא כן הרי לא השיג שלמות תכליתו. ולעדן עצמו בכל מעדני עולם צריך הון רב, ומי שלא השיגה ידו לפזר כעפר כסף למלא כל תאוות לבו שהוא התכלית לפי דבריו. נמצא שהוא עומד לבטלה כיון שלא השיג סוף תכליתו, ומאחר שאנו רואים שרוב העולם לא חננם ה' בעושר רב, אם-כך על מה שווא ברא כל בני אדם מאחר שאין בידם טובה להגיע אל סוף שלימות תכליתם.

ועוד מהמפורסם הוא, שכל דבר שהוא הכרחי אין בו מהגנות והדופי בעיני הבריות כמו שנאמר ההכרח לא יגונה, ואנחנו נראה שמי שהוא זולל וסובא, רודף אחר תאוות בשרים לחבוק חיק נשים יפהפיות, וכל ימיו כחגים הרוג בקר ושחוט צאן, הוא מגונה בעיני הבריות, כי הוא דרך הכסילים כמאמר הכתוב (קהלת ז') ולב כסילים בבית שמחה. ולדברך שהוא התכלית, אם-כך הוא הכרחי, ולמה יהיה מגונה? אדרבא, צריך להיות מכובד בעיניהם והכול מתקנאים בו. אלא וודאי לפי שליבם אומר להם, שאין זה אלא דרך רע. ואם-כך אין זה שלימות ותכלית אלא סכלות ופחיתות.

ועוד, שאם האכילה ושתייה ושאר תענוגות הגוף הם התכלית, למה ניתן כוח השכלי באדם? הלא לזה אין-צריך שכל ובינה יתירה, שהרי גם הבעל-חי אוכל ושותה ורובע ומענג בדשן נפשו כשאין לו מונעים, ונמצא שלתוהו והבל ניתן השכל באדם. וכבר קדם לעיל מדברי הרב המורה ז"ל, שאין בפעולותיו יתברך שום דבר הבל ותוהו חס-וחלילה, ועוד עד ממהר אבי לך, ממי שניסה הדבר ואחר-כך העיד עליו שהוא הבל ורעות רוח, והוא שלמה המלך עליו השלום שאמר בספר קהלת: "תרתני בלבי למשוך ביין את בשרי הגדלתי מעשי בניתי לי בתים נטעתי לי כרמים עשיתי לי גנות ופרדסים עשיתי לי ברכות מים וכו' עשיתי לי שרים ושרות ותענוגות בני האדם וכו' וכל אשר שאלו עיני לא אצלתי מהם לא מנעתי את לבי מכל שמחה." וסיים: "ופניתי אני בכל מעשי שעשו ידי ובעמל שעמלתי לעשות והנה הכול הבל ורעות רוח ואין יתרון תחת השמש."⁴⁸ וכבר אמרו החכמים - אין חכם כבעל הניסיון, ואין לך עדות גדולה מזו.

הרי נתבאר בכל זה שאי-אפשר לומר שחלק הערב הוא תכלית האדם בעולמו. וכי תאמר מודינא לך בהא⁴⁹, שאין חלק הערב הוא התכלית מהטעמים הקודמים. אבל יש פנים לומר שחלק המועיל הוא התכלית. ולכך הוצרך להינתן באדם כוח שכלי כי לצבור כעפר כסף ותועפות זהב וסגולת מלכים, צריך באמת שכל חרוץ וחכמה ומדע

⁴⁷ נחמיה ח י: ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים

⁴⁸ קהלת פרק ב', פסוקים ג' עד י"א.

⁴⁹ ארמית: מודים אנו לך בזאת

כמאמר הכתוב "ויד חרוצים תעשיר."⁵⁰ אשיבך, שגם זה אי-אפשר להיות גם-כן, מכמה פנים. הראשון ביאר אותו **בעל העקיזה** ז"ל בשנת נ"ה ותורף⁵¹ דבריו הוא, שכל פועל ועסק באיזה מין שיהיה, שלא יגיע המתעסק בו אל סוף חשקו ותכליתו, הנה הוא פועל ריק (והוא כדברי הרב המורה ז"ל הנזכר למעלה) והחריצות והזירוז בתוספת וריבוי הקניינים המדומים הם בלי גבול, וסוף אשר ינוחו המתנועעים בעבורם כמו שראוי שיהיה לכל המתנועע תנועה הנאה בהגיעו אל מקום חפצו (כמאמר הכתוב "אוהב כסף לא ישבע כסף"⁵², ואמרו רבותינו ז"ל: "אין אדם מת וחצי תאוותו בידו."⁵³) ואם-כך הוא, מבואר שעוצם ההשתדלות והחריצות בהשגת הקניינים - אין זה תכלית האדם. **עד כאן תורף דבריו ז"ל.**

וכי תאמר והלא התורה גם-כן היא אין לה קץ וסוף, כמה שאמר הכתוב "ארוכה מארץ" וכו'.⁵⁴ וכן דוד המלך עליו השלום אומר: "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצוותך מאד".⁵⁵ ואם-כך סלקא דעתך אמינא⁵⁶, שאין היא התכלית חס-וחלילה. יש לומר דנהי⁵⁷, שהתורה מצד עצמה - היא אין לה סוף, אך מצד תשוקת האדם לה - יש לה סוף, שהרי ארבעת חלקי "הפרדס" שהתורה נדרשת בהם, הנה יש מי שחשקה נפשו בחלק הפשט לבד, והוא מסתפק בו ואינו חושש לשלושה חלקים אחרים, ודומה בעיניו כאילו השיג כל חפצו בתורה ובא עד קיצו. הרי שמצידו יש לה קץ וסוף. וכן על-דרך זו, מי שחשקה נפשו בחלק אחר. וזולת זה, גם בעל חלק הפשט עצמו: הנה יש מי שיעיין סוגיה ראשונה בגמרא, ולפי דעתו ושכלו בא עד תכונת הסוגיה, הגם מי ששכלו דק וחד ביותר יש להעמיק בה עוד יותר ויותר בהבנת סוגיה זו, מכל-מקום לפי ערך דעתו ושכלו זה כבר הגיע עד סוף תכליתה ואין לו להבין בה יותר מזה. אם-כך נמצא שמצדו יש קץ וסוף. וכן על-דרך זו, כל אחד ואחד לפי שכלו ורוחב בינתו יש קץ וסוף לתורה, הגם שאינו כן לפי האמת. מה שאין כך בקניינים המדומים: אינו מסתפק במה שבידו, אלא מתאוה וחושק אל היותר מזה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל: "יש לו מאה - מבקש מאתיים, יש מאתיים - מבקש ארבע-מאות, ואין אדם יוצא מהעולם וחצי תאוותו בידו, ואין קץ וסוף לתאוותו וחשקו, וְהַבֵּן זֶה. וזה שאמר התנא ר' טרפון: "אומר היום קצר והמלאכה מרובה" וכו', ולפי שחשש שמא תאמר כיוון שהיא מרובה ואין לה סוף, אם-כך אינה היא התכלית חס-וחלילה, לזה מיהר לומר תיכף" "לא עליך המלאכה לגמור אלא לפי יכולתך", ואם-כך - מצידך לפי ערכך ותכונתך הרי יש לה סוף, וקל להבין. והטענה השנייה היא הטענה עצמה שאמרנו לעיל, על חלק הערב שהיא צודקת גם-כן כאן בחלק המועיל, והיא שאם-כך נמצאו רוב העולם הם לבטלה. להיות שאינם בעלי אוצרות זהב וכסף.

ועוד אומר אני טענה שלישית, והוא כי הנה נודע שגדר התכלית הוא היותו דבוק ומתעצם בעצם הדבר ההוא ולא יצוייר היותו נפרד ממנו כלל בשום אופן, כמו הריאות לעין, והשמיעה לאוזן, והמשוש ליד, שהם דבוקים ומתעצמים כל אחד באבר ההוא, ולא יצוייר היפרדם כלל, שלא יצוייר הריאות בפני עצמה בלי עין, ולא שמיעה בלי אוזן. וכן הישיבה לכסא שהיא תכליתו, לא יצוייר שתהא חוץ ממנו, אלא היא דבוקה בעצם הכסא. וכן הדלקת הנר, שתכליתה להאיר, הנה ההארה היא דבוקה בנר עצמו ולא תצוייר שתהא חוץ ממנו. וכן ההזנה למזון הנה היא דבוקה בגוף המזון, וכן כל התכליות שבעולם כן הם. מה שאין-כך הקניינים המדומים: נמצאם כולם שהם חוץ מן האדם, ואין להם שום דביקות והתלות בו כלל. וכיוון שהם אינם בגדר התכלית, היאך נאמר שהם תכלית האדם? הרי זה שקר מפורסם.

⁵⁰ משלי פרק י' פסוק ד'.

⁵¹ תקציר.

⁵² קהלת פרק ה' פסוק ט'.

⁵³ קהלת רבה, פרשה א' פיסקא י"ג.

⁵⁴ איוב פרק י"א פסוק ט'.

⁵⁵ תהילים פרק קי"ט פסוק צ"ו.

⁵⁶ האם היה עולה על דעתך.

⁵⁷ שמתוך.

"לאיזה תכלית נברא האדם?"

וזה שאמר שלמה המלך עליו השלום: "אל תיגע להעשיר וכו'"⁵⁸ הכוונה לומר אל תיגע להעשיר בחשבך שזהו התכלית וזה שלימות כל האדם, ואם-כך כל המרבה לאסוף ולכנוס מהקניינים המדומים הרי זה משובח. אלא "מבינתך חדל מחשוב זאת, שהרי התעייף עיניך בו ואיננו וכו'"⁵⁹, ואם היה הוא התכלית היה ראוי להיות דבוק בך בקשר אמיץ ואינו נפרד ממך בשום אופן, שזהו גדר התכלית, וכיוון שהוא אינו כן, מזה יש לך להבין שאינו הוא התכלית המבוקש. ואפשר שזה גם-כן מה שאמר הכתוב "אל תירא כי יעשיר איש וכו' כי לא במותו ייקח הכול וכו'".⁶⁰ שלפי פשוטו אומרו "אל תירא", היינו רוצה לומר אל תדאג, וקשה דלמה ידאג אם יעשיר איש, הלא משולחן גבוה קזכי⁶¹, ומה מידו ייקח. ועוד מה הבטחה היא זו שלא ידאג, לפי שאין במותו ייקח הכול. השתא⁶² מיהא⁶³ כל מי שהכסף בידו - ידו על העליונה. אמנם לפי הנאמר ניחא וכך היא הכוונה, יאמר אל תדאג לנפשך בראותך כי יעשיר איש, לומר אשריו לזה שהשיג סוף תכליתו ושלמותו. ומתי אעשה גם אנכי לביתי כדי להשיג תכליתי ותהי אחריתי כמוהו? אל תחשוב כך, לפי שאין תכלית האדם ושלמותו בהשגת העושר והקניינים, שהרי כי לא במותו ייקח הכול, אלא עוזב לאחרים חילו והוא הולך לו בלא חמדה, ואם היה העושר והקניינים הם התכלית, היה ראוי להם להיות דבוקים בו בחייו ובמותו לא יפרדו. כיון שאנו רואים שהם אינם כן, על כורחך צריך להבין שאינם הם התכלית והשלמות.

נמצא שאין תכלית האדם הוא האכילה ושתייה והמשגל ושאר הנאות הגוף, וגם לא בהשגת העושר והקניינים המדומים. ואם-כך צריך אתה לומר, מהו הטוב התכליתי אשר אליו נושא האדם נפשו? ועל מה ולמה ניתן בו כוח השכלי? ומה לה לנפש לירד מאיגרא רמה משמים ממעל לבירא עמיקתא הארץ הלזו, והנשמה לשכון בתוך גוף נגוף קרוץ מחומר ובעפר יסודו? והנה כל הפילוסופים, ראשונים ואחרונים, חתרו בכל עוז בעומק עיונם למצוא את הטוב התכליתי, והעלו חרס בידם. אמנם לנו, אנחנו שומרי התורה והמצוות, הדבר מפורש הוא בתורה ע"י משה רבנו עליו השלום, באומרו: "ועתה ישראל מה ה' אלוהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלוהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלוהיך וכו' לשמור את מצות ה' ואת חוקותיו וכו'", וסיים: "לטוב לך".⁶⁴ יאמר שהדברים האלו שפרטתי לך, שהם היראה והאהבה ולעבוד את ה' ולשמור מצוותיו וחוקותיו, הם הם הטוב התכליתי המבוקש לך, רוצה לומר להנאת עצמך, כי בשמירת דברים אלו תשיג הטוב התכליתי ואושר הנצחי. וכן הנביא הוא אומר "הגיד לך אדם מה טוב" (רוצה לומר אם תרצה להגיד לך מהו הטוב האמיתי והתכליתי) "ומה ה' דורש ממך" כדי להשיג אותו הטוב התכליתי, הוא ע"י "עשות משפט ואהבת חסד"⁶⁵, רוצה לומר, ע"י עשות משפטי התורה חוקיה ומצוותיה, כי תורת חסד על לשונה של תורה ו"דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום".⁶⁶

וכן שלמה המלך עליו השלום, אחר עשותו חקירה עיונית ושכלית בכל ספר קהלת, ומצא שכל ענייני עולם הזה הם הבל ואין בס מועיל. אמר בחתימת ספרו: "סוף דבר הכול נשמע: את האלוהים ירא ואת מצוותיו שמור, כי זה כל האדם"⁶⁷, רוצה לומר כי זהו תכלית כל האדם לא זולת. וראה והבן שאיך כאן היו בתורה כל גדרי התכלית בכל אופניו. הראשון, שהיא דבוקה ומתעצמת באדם בחייו ובמותו ואינה נפרדת

⁵⁸ משלי פרק כ"ג פסוק ד'.

⁵⁹ שם פסוק ה'.

⁶⁰ תהילים פרק מ"ט פסוקים י"ז י"ח.

⁶¹ זוכה מבורא עולם.

⁶² עכשיו.

⁶³ מיהו.

⁶⁴ דברים פרק י' פסוקים י"ב י"ג.

⁶⁵ מיכה פרק ו' פסוק ח'.

⁶⁶ משלי פרק ג' פסוק י"ז.

⁶⁷ קהלת פרק י"ב פסוק י"ג.

ממנו כלל, כמאמר הכתוב: "בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך וכו'"⁶⁸, ודרשו רבותינו ז"ל: בהתהלכך תנחה אותך בעולם הזה, בשכבך תשמור עליך בקבר, והקיצות היא תשיחך בתחיית המתים לעולם הבא, הרי שאינה נפרדת ממנו כלל בכל עת ובכל זמן. והשני, שיש לה קץ וגבול מצד האדם להגעת סוף חשקו וחפצו בה, כל אחד לפי רוחב דעתו וחין שכלו כאמור לעיל. והשלישי, שבעקב העמל והיגיעה בה בהגעת התכלית, בא יבוא אל המנוחה ואל התענוג הנפלא ואושר הנצחי לעולם הבא, אשר עין לא ראתה. וכמו בהיפקד התכלית מאיזה דבר, לא יישאר עוד שמו עליו רק בדרך העברה לבד, כי בהיסמא העין ויתבטל ממנה פעולת תכליתה שהיא הריאות, לא תקרא עוד עין רק בהעברה לבד, כמו עין הצלם והצורה שבכותל והרי היא כאבר מת. כן בהיפקד פעולת התכלית מכל כללות האדם, שהיא שמירת התורה והמצוות, ואת פושעים נמנה, אז יבוטל ממנו תואר אדם חי, ובקהל רפאים ינוח, כמו שאמרו רבותינו ז"ל "רשעים בחייהם קרויים מתים"⁶⁹, כי אין המיתה רק ביטול הפעולות הנאותות לו. ותחת כי לא רבים יצליחו למלאת כריסם מעדני עולם הזה ותענוגיה, בעבור כי הכסף אזל מכליהם כאמור לעיל. הנה המצווה הזאת "לא נפלאת היא ולא רחוקה"⁷⁰, אלא תורה מונחת בקרן זוית כל הרוצה ליטול יבוא וייטול בלא כסף ובלא מחיר. וגם מפני כך ניתן השכל באדם, כי באמת להבין אמרי בינה תורה נעימה, ולחשוף מצפוניה ולקיים מצוותיה כראוי, צריך בינה יתירה ושכל טוב. הנה מכל הטענות השכליות והאמיתיות האמורים נתבאר, שכל תכלית האדם בעולם הזה הוא לשמור את דרך עץ החיים, היא התורה, כי עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר.

ואחר שנתבאר שתכלית האדם הוא שמירת התורה וקיום מצוותיה, צריך לבאר מהו התועלת המגיע לאדם מזה התכלית של שמירת התורה ומצוות⁷¹. ונאמר עד כאן מצאנו.

⁶⁸ משלי פרק ו' פסוק כ"ב.

⁶⁹ מסכת ברכות דף י"ח עמוד ב'.

⁷⁰ דברים פרק ל' פסוקים י"א-י"ד.

⁷¹ ראה מאמרו של הרב "כוחה של ייראת שמים".